

KUSTBON

Nr 1. Årgång 20

ORGAN FÖR
ESTLANDSSVENSKARNA I SVERIGE

Mars 1963

Våren har kommit.

Foto Per Söderbäck.

Utgiven av Svenska Odlingens Vänner.

Redaktör och ansvarig utgivare: *Edvin Lagman.*

Redaktionssekreterare: *Lars Broman.*

Red. och exp. Eknäsvägen 2. Stockholm K.

Kustbons postgiro: 19 72 07. Tel. 53 16 37.

Utkommer 1963 med fyra nummer.

Prenumerationspris 1962 7 kr.

Annonspris: 1/1 200:—, 1/2 115:—, 1/4 60:—,
1/8 35:—

Förlovnings-, vigsel- och födelseannonser 5 kr.

Dödsannonser 30 kr.

Härnösand 1963 — Härnösands Boktryckeri Aktiebolag

Förhandsmeddelande

SOV:s årsmöte och estlandssvensk
hembygdsdag äger rum

SÖNDAGEN DEN 25 AUGUSTI

i Baggenssalen, Restaurangholmen,
Saltsjöbaden.

SOV:s styrelse.

Innehåll:

	Sid.
<i>Estlandssvensk forskning</i> av E. Lagman	2
<i>En resa i nattens mörker</i> av E. Rosman	4
<i>Funderingar kring en bok.</i> Rec. av Viktor Aman ..	8
<i>Estlandssvenska ortnamn i ny bok.</i> Rec. av Edvin Lagman	12
<i>Boningshuset i Baltikum.</i> Rec. av Edvin Lagman..	13
<i>Sommarlördag</i> av Edvin Lagman	14
<i>Vår kyrka</i> av Katarina Hammerman	15
<i>Till minnet av Agneta Hallman</i> av K. Hammerman	16
<i>Familjentyt, annonser, bemärkelsedagar</i>	16—20

Estlandssvensk forskning

I detta nummer av Kustbon recenseras tre vetenskapliga arbeten, tre böcker som behandlar eller berör estlandssvenskarnas kultur och bosättning: Per Wieselgrens arbete om Ormsö ortnamn och bebyggelsehistoria, Nils Tibergs skrift om estlandssvenska språkdrag och Gustav Ränks stora sammanfattning av forskningen kring den baltiska bondebefolkningens byggnadssätt. Ytterligare några publikationer kommer att presenteras i nästa nummer av Kustbon.

SOV:s främsta uppgift är ju numera att åt eftervärlden bevara så mycket som möjligt av est-

landssvenskarnas kulturella yttringar. För att få en länge saknad allsidig belysning av våra bygder, levnadsvillkor, dialekter, ortnamn m. m. har samlingsverket "En bok om Estlands svenskar" börjat utgivas. Men med intresse och tacksamhet noteras också allt annat som utkommer i syfte att ge en rättvisande bild av Svensk-Estland.

Centrum för undersökningen av estlandssvenskarnas folkkultur och språk har sedan årtionden varit förlagt till landsmåls- och folkminnesarkivet i Uppsala. Ledare för undersökningen har under hela denna tid varit numera förste arkivarien Nils Tiberg, författare till en av de ovan nämnda böckerna. Genom olika anslag har man berett honom möjlighet att bedriva en verksamhet, som förunnats få forskare. Meningen har varit, att det insamlade materialet, som ju arkiveras på offentlig institution, skulle stå till forskningens förfogande.

Under de gångna åren har en imponerande kortordbok över samtliga estlandssvenska folk mål vuxit fram i Tibergs regi. Dess tillkomst, omfattning och uppläggning har vi informerats om i praktiskt taget varje skrift han utgivit. Förutom denna kortordbok finns stora mängder av material insamlat direkt från meddelare representerande de olika bygderna eller upptecknat av undersökningsledaren under intervjuer med sagesmän.

En objektiv bedömning av detta materials värde kan inte lämnas av sakkunniga estlandssvenskar, ty vi har inte varit i tillfälle att taga del av det i detalj. Insamlaren själv betecknar det som detaljrikt och nyanserat.

I samband med den estlandssvenska undersökningen har också en publikationsserie startats — Estlandssvenskarnas folkliga kultur. Den ingår i Gustav Adolfs Akademiens skriftserie och redigeras av undersökningsledaren. Hittills har utkommit: Ståndssamhället, en samling intressanta skisser av olika estlandssvenska författare med kommentarer av redaktören; Ordbok över Nucköålet av Gideon Danell, det ojämförligt största och värdefullaste arbetet i serien; Gammalsvenskbydokument utgivna av A. Loit och N. Tiberg; Runö ortnamn av G. Franzen; Runöbondens ägor

Den bygd de lämnade. — Motiv från Rågöarna.

Foto Per Söderbäck.

av N. Tiberg, vars tillkomst förefaller att vara redaktörens supplement till Franzens bok; slutligen Estlandssvenska språkdrag av N. Tiberg, ursprungligen avsedda för annat ändamål än publicering i Estlandssvenskarnas folkliga kultur. Alla dessa böcker har recenserats i *Kustbon*.

Utan att vilja förringa enstaka arbeten måste man konstatera, att någon planläggning av serien inte kommer till synes. Detta är så mycket mera påfallande som redaktörens båda bidrag är ett slags följdföreteelser.

Estlandssvensk forskning har emellertid bedrivits — och bedrivs — även av andra än Tiberg. Främst vill jag erinra om Fridolf Isbergs ovärderliga och utomordentligt sakkunniga insamlingsarbete. En granskning av delar av hans material har givit vid handen, att här finns kulturella värden av ovanliga mått bevarade. En annan flitig forskare är Per Wieselgren, som systematiskt går igenom och publicerar estlandssvenskarnas ortnamn. Hans samarbete med Isberg, omvittnat i båda hans utkomna ortnamnsböcker, resulterade i räddningen av ortnamnsmaterial, som dessa män förutan skulle ha hemfallit åt glömskan i det ockuperade Estland. Evald Blumfeldts forskningar i estlandssvenskarnas historia — ett resultat av dessa är bl. a. hans bidrag i SOV:s bok — har fått de högsta lovord, Gustav Ränks studier i vår folkkultur likaså — även för denne

forskares del kan hänvisas till "En bok om Estlands svenskar". Med forskning rörande våra gamla högtidsseder är Per Söderbäck — författare till den stora monografien *Rågöborna* — just nu sysselsatt. Viktor Aman, själv estlandssvensk och medarbetare i det historiska avsnittet av SOV:s bok, är nu engagerad i kulturella och språkliga frågor, Elmar Nyman, likaså från Estlands svenskbygd, utreder kommunal författning och politiska livsyttringar m. m. För egen del har jag som språkman mitt främsta intresse riktat på de estlandssvenska dialekterna och deras historiska ställning. Även Gammalsvenskby ingår som en del i den gamla estlandssvenska gemenskapen, därför skall också nämnas svenskbybon Jan Utas med en fängslande översikt över de tvångsförflyttade dagöböndernas öden i södra Ryssland och i Sverige.

Ännu flera namn skulle kunna nämnas: de nyligen bortgångna August Tammekann och Erik Laid, vidare Arnold Soom och Sten Karling samt flera andra. Med alla dessa har SOV:s styrelse eller enskilda medlemmar haft positiva och givande kontakter. Med glädje ser vi, hur estlandssvenskarnas kulturella kvarlåtenskap småningom pusslas ihop till ett sammanhängande helt, som skall ge eftervärlden en bild av vår bygd och våra förhållanden.

E. Lagman.

E. Rosman

Avfärden.

Teckning av E. Rosman.

EN RESA I NATTENS MÖRKER

Året 1944 var ett ödesdigert år för Estland och estlandssvenskarna. Det var så stora omvälvningar som ägde rum just det året, att det inte går att jämföra med något annat tidigare. Men det var om min egen och en nära grannes sjöfärd jag här ville berätta.

Egentligen borde jag börja min berättelse ifrån 1940, för det var då som allt det tråkiga började, men eftersom det skulle ta alltför lång tid och alltför stort utrymme, får jag börja ungefär i mitten av händelserna.

Det var den vintern då ryssarna för andra gången började tränga in över vårt lands gränser. Tyskar och ester gjorde i början desperata försök till motstånd, men när ingenting ville hjälpa, mobiliserades det än en gång bland de män, som var kvar efter den ryska utskrivningen 1941.

Eftersom alla förstod, att det var meningslöst att offra liv och blod, började de flesta att söka andra utvägar, och den enda utvägen var att lämna allt och fly för sitt liv.

En dag i februari 1944 kom mobiliseringsordern även till vårt hem. Den var inte precis oväntad, men vi hade inte heller hunnit ordna med båten, eftersom så många svåra hinder hade ställt sig i vägen och satt stopp för arbetet. Trots att man i månader hade försökt att få i ordning en sjö-duglig båt för den händelse att det fruktade skulle inträffa, stod man nu där med en halvpreparerad båt och utan motor, när ordern kom. Vad skulle man ta sig till!

Vi var nära grannar med en annan man som

drabbades av mobiliseringsordern. Han ägde inte heller någon lämplig båt men hade en motor, som han köpt tillsammans med två delägare — de var alltså tre om den. De andra var äldre män som inte drabbades av mobiliseringen. Vi resonerade hit och dit; bara vi kunde få de andra att sälja sina andelar, skulle allt vara gott och väl, men då gällande pengar ville ju ingen ha, så de andra männen skulle nog inte gå med på vårt förslag. Till slut, när vi inte visste oss annan råd, tog de mobiliserade männen mod till sig den sista kvällen och begav sig till en av delägarna för att inviga honom i sina planer. Familjen hade redan gått till sängs, men de blev ändå insläppta, när de knackade på. Efter att ha hört de två männens ärende samtyckte den äldre mannen genast, ty han var den kloke, redbare och pålitlige man som alla höll honom för. Nu var han underbar. Han lovade t. o. m. hjälpa till att sätta motorn i båten. Glada i sinnet begav sig de båda männen därifrån. Detta var den sista dagen de ännu kunde visa sig öppet, nästa dag var de tvungna att gå under jorden, som det hette.

I nattens mörker forslades så motorn till en förfallen loge, vars ägare 1940 hade rest till Sverige. Eftersom denna gård låg en bit från byn, var det ett lämpligt ställe för ostört arbete.

Trots att arbetet skulle utföras i hemlighet och männen själva hålla sig dolda, fanns det till slut knappt någon människa på öarna, som inte visste om det, som skulle vara en hemlighet. Värst var det med barnen, det gick inte att hemlighålla för

5- och 9-åringarna att far sov hemma om nätterna, och de kunde inte trots tillsägelser hålla tyst om det.

Till slut var båten i ordning, men ack så liten och bräcklig den var för en så lång resa som skulle företagas mitt i vintern. Så var det då bara att vänta på lämpligt väder. Jag för min del gick i valet och kvalet och visste inte, vad jag skulle göra — skulle jag följa med eller stanna kvar med barnen. Ryssarna låg på gränsen, när som helst kunde de bryta igenom. Släppte jag detta tillfälle ur händerna, så kanske det inte blev något annat. Ingen annan människa kunde man fråga till råds, det var ingen som kunde ge något råd inför ett så viktigt steg. Allt kändes så svårt och tungt, det var som om man bar på en tung börda, som ville trycka en till marken. Om jag nu lämnade huset, hemmet, djuren i ladugården som var mig så tillgivna, ön som jag varit så fäst vid och allt som var mig så kärt, skulle jag väl då någonsin mer få ett hem, som jag kunde kalla mitt eget? Det fanns miljoner flyktingar, som drev omkring utan hem — skulle jag bli en av dem? Vart skulle alla hemlösa stackare ta vägen? Vart jag än kom, så skulle jag bli en stöttesten. Dessa tankar gick jag och åltade dag ut och dag in. Men när jag inte kunde komma någon vart med mig själv, vände jag mig till Gud och bad, att han skulle ge mig ledning. Svaret kom. Innan jag visste ordet av, hade jag bestämt mig för att följa med, det var liksom någon bara skyndade på.

Den sista dagen var nog alla litet tveksamma — skulle det bli den natten eller inte! Men på kvällen när det hunnit mörkna, hördes den ena detonationen efter den andra, och så fick vi se lysbomber hänga i luften åt det håll där Reval ligger. Då förstod vi att ryssarna bombade staden. Två dagar tidigare hade vi sett bomber fällas över Finland.

Jag hade på kvällen utträttat alla mina sysslor precis som vanligt. Djuren hade fått sitt nattfoder och maten var lagad, men när det blev bestämt att vi skulle fara denna natt, blev maten stående på bordet orörd. I hast packades det sista ihop som dessförinnan inte hade gjorts i ordning. Men nu var frågan den: hur mycket bar den lilla båten? — Vi lastar väl så mycket som går, det övriga får bli kvar på stranden, sade någon. Så blev det också, en del paket blev stående kvar på gruset.

Jag får medge, att jag var ganska nervös medan jag klädde på mig själv och barnen. Alla skulle vara ordentligt påpälsade, det var ju mitt i vintern — den 8 mars — vi kanske kunde få driva omkring på havet i flera dygn, så dåligt som vi var utrustade med kompass och sådant. Mat skulle man ha med för några dygn framåt och sedan allt annat som var nödvändigt.

Till sist var allt klart för avfärd, men ack, hur svårt var det inte att slita sig loss från allt man hade kärt och var bunden vid!

Hästen spändes för släden och allt vi skulle ha med oss lastades på. Jag gick för sista gången

in i stugan för att se mig omkring, allt låg huller om buller. Min morbror hade kommit in, han sa: Jag ska bli kvar som vakt på gården. — Gör så, svarade jag, men jag tänkte: Det låter som om du väntade oss hem efter några dagar, förstår du inte, att vi reser för alltid och att det är sista gången jag stiger över denna tröskel!

*

Min man fattade tömmarna och vi andra gick bredvid lasset, tills vi kom till ödegården vid stranden där båten var gömd. De andra var redan där, det hade kommit några karlar och kvinnor från byn för att hjälpa till att få båten i sjön. När vi stuvat in alla kappsäkar och knyten i båten och därjämte tio personer — sex vuxna och fyra barn — så såg vi hur hårt lastad den bräckliga båten var. Masten och seglet var t. o. m. alltför stora, men vädret var lugnt och månen sken. På avstånd hördes dock ett dovt dån. De gamle brukade säga, att när havsbruset — *sjodoni* — hördes från norr vid lugnt väder, så var det storm att vänta.

Någon tittade på klockan: den var halv ett på natten. Seglet drogs upp och båten sköt fart, till en början hade vi vinden in snett akterifrån. När vi hade hunnit längre ut till havs och inga uddar och skogar skymde sikten, syntes det brinnande Reval som ett flammande eldhav bakom oss. Mängder av ryska bombplan utplånade den natten tredjedelen av staden.

Småningom försvann både måne och stjärnor, det började snöa och vinden tilltog, vågorna växte stora som hus och den lilla båten kastades hit och dit. Ingenting syntes utom vatten och åter vatten.

Alla vi vuxna förstod, vilken fara vi svävade i, men för barnens skull sade ingen ett ord. Grannkvinnan som satt i fören stod upp och skulle svepa storduken bättre omkring sig för kylans skull, men rätt som det var blåste den ifrån henne överbord och försvann. Rorgångaren ville försöka få tag i den genom att vända, men kvinnan sade, att den fick vara, den bryr vi oss inte om, så har vi offrat något åt havet.

Vi visste till slut inte, hur långt vi hunnit eller var vi överhuvud taget befann oss, men vi visste, att havet var fullt av minor, patrullbåtar och ubåtar som var farliga för oss. Det kom ibland sådana snöbyar, att sikten från båten var endast några meter. Kunde vi ingenting se, så såg ingen oss heller, detta var ändå en tröst i nödens stund.

*

När vi seglat ungefär i sju timmar, fick vi se några fiskmåsar, som kretsade omkring nära oss. Då förstod vi, att det nog fanns land i närheten. Rätt som det var skymtade ett högt, grått torn inte långt framför båten. Det visade sig vara en fyrbåk. Då förstod vi, att vi måste ha kommit till en farled. Mängder av undervattensskar och klippor rusade förbi. Hade båten det allra minsta stött emot någon av dessa klippor, hade det varit slut med oss. Det fanns prickar och sjömärken, men vi förstod inte så mycket av det som dessa

ville säga. Vi kom längre in bland skären, en del var skogklädda. Så upptäckte vi, att det var is överallt, isflaken drev omkring bland holmarna.

Nu var det inte mera lönt att söka fortsätta, och därför började vi se oss om efter ett landningsställe. Vinden rev och slet i presenningen, som båten var övertäckt med, barnen och en del av de vuxna satt eller låg under den, alla var mer eller mindre sjösjuka. Men när land började skymta, blev de äldre med ens pigga och kröp fram. Rätt som det var hade vinden kastat av presenningen helt och hållet, och nu låg barnen där bleka utan något skydd. Det ryckte i ögonlocken, när snöflingorna lade sig på deras ögonfransar och smälte bort. Vi kom nära en rätt stor skogklädd ö. Stränderna var branta utom på ett ställe och där försökte vi landa, men båten drev obönhörligt ut igen. Vi vände och gjorde om försöket, men med samma resultat — båten drev därifrån ut bland kobbar och isblock.

Jag hade hela tiden spanat efter ett annat ställe att landa på, därför att det inte lyckades där vi ansåg det vara lämpligt. Nu fick jag syn på en klippan, som annars var brant men på ena sidan hade liksom en hylla, där en liten björk hade slagit rot, och vi började överlägga om hur vi skulle kunna komma in där. Bara vi kunde ta ned seglet och få igång motorn, kunde vi lägga till var vi ville.

Med hjälp av årorna lyckades vi komma intill klippan, en man hoppade upp på den och höll båten medan en annan surrade seglet och försökte starta motorn. Allt gick efter beräkning, motorn hostade till och kom i gång, vi for tillbaka till den skogklädda ön och försökte en tredje gång att landa. Nu lyckades det. Vi drog båten så långt upp som vi orkade, lyfte ur alla väskorna och öste ur vattnet. Sedan kunde vi dra den ännu längre upp på land. Presenningen breddes ut över ägodelarna och sedan gick vi uppåt för att undersöka vår ö, medan vi väntade på bättre väder.

En bit från stranden stötte vi på en bunker, som antagligen byggts under vinterkriget 1939—1940. Där kunde vi åtminstone få tak över huvudet. Det fanns två rostiga järnsängar därinne, en bänk vid ena långsidan, en glugg på ena änden och under den en brits. Golvet var övertäckt med minst en halv meter djup snö. Invid dörren hade en eldstad varit uppmurad, ett järnrör hade därifrån gått upp genom taket, men spisen var sönder och röret borta. Efter en stunds letande hittade någon det, några satte i gång med att skotta ut snön med hjälp av brädbitar och bleckplåtar. Snart var tegelstenarna på plats och röret likaså, och om en stund sprakade en brasa i den hoplappade spisen. I början lade sig röken tjock därinne, men så småningom blev det bättre. Nu började hungern göra sig påmind och matsäckarna kom fram. Maten bestod av grovt rågbröd, smör, kokt skinka och hårdkokta ägg.

Nu när oron släppte, kände man, hur tomt det var invärtes, nästan alla hade matat torskarna under resan över Finska viken.

Plötsligt hördes röster och sedan sång på långt håll. Vi lyssnade noga för att kunna avgöra, vad det var för språk men det var omöjligt, avståndet var för stort. Att det var militärer därborta förstod vi. Mätte det vara finnar och inte tyskar, sade vi till varandra. Vilka de nu än var, så var vi i deras närhet. Det blåste och snöade fortfarande våldsamt, det var inte tänktbart att vi skulle kunna ge oss av utan vi var tvungna att stanna kvar antingen vi blev upptäckta eller inte.

*

Snart nog började det åter skymma. Männens satte för dörren till bunkern, vi tände vår fotogenlykta och åt av vårt matförråd. Sedan var det bara att lägga sig. En låg på bänken och de andra i sängarna och på britsen — det var lagom utrymme för oss alla. En natt utan sömn hade gjort, att vi nu alla somnade in. Ingen märkte, att sovplatserna var obekväma. Det var redan ljusa dagen, när vi lyfte undan dörren. Men ack, ännu blåste och snöade det, fast inte så mycket som dagen innan. Jag hade beslutat mig för att gå ut och ta reda på vad det var för slags soldater, som vi hade hört på kvällen. Därför frågade jag, om någon annan ville följa med eller om jag skulle gå ensam och ta reda på var vi var och vad det var för folk. "Jag följer med", sade den äldste av männen, och så begav vi oss i väg. Jag liksom kände på mig, att det inte var farligt. När vi hade gått några hundra meter genom den täta skogen, skymtade vi en ljus glänta och därefter ett hus. Vi stannade och rådslog en stund om hur vi skulle göra, skulle vi våga ge oss till känna eller inte. Tänk om det var tyskar, vad skulle då hända? Men vi gick vidare. Vi kom fram till huset och jag knackade på dörren. Ingen svarade. Försiktigt öppnade jag, men ingen syntes till. Det var ett kontor med en mängd böcker och skrivmateriel. Jag stängde dörren igen, och vi gick vidare. Längre fram skymtade några hus, ett stort och andra mindre. Alla var nybyggda. Det var en militärförläggning, intet tvivel om den saken längre. Vi hade hunnit ut på öppen mark, där inga träd skymde, där vi var fullt synliga och utan möjlighet att dra oss undan om det skulle behövas. Det var så onaturligt tyst att man nästan blev rädd. Medan vi stod där tvekande, började det plötsligt att välla soldater ut ur det stora huset.

— Det är finnar, skrek jag, de har ljusgrå vintermössor.

Nu fick de syn på oss, och en man ur hopen skilde sig från de andra och kom oss till mötes. Min följeslagare frågade på långt håll, om han var svensk. "Ja, det är jag", svarade den andre på ren svenska. Jag hade nästan lust att krama om honom, så glad blev jag. Han ställde en del frågor till oss, varifrån vi var, vart vi tänkte resa osv. "Är ni inte fler än två?" undrade han. När vi hade berättat allt som var nödvändigt, bad han en av sina mannar att ringa till Hangö efter en större båt som skulle hämta oss, gav order om att bastun skulle eldas så att vi kunde bada samt att mat skulle serveras oss. Sedan följde han med

Från Rågöarna.

Viktor Aman

Funderingar kring en bok

Boken är "Estlandssvenska språkdrag" av Nils Tiberg, utgiven som nr 6 i serien "Estlandssvenskarnas folkliga kultur" (A.-B. Lundequistska bokhandeln, Uppsala 1962; 114 sidor).

I förordet säger författaren, att boken är skriven "med sikte på såväl en språkvetenskaplig läsekrets som de icke fåtaliga estlandssvenskar som ha ett levande intresse för sitt språk och för det som publiceras därom". Dessa senare må gärna beakta boken, för den är den första mera utförliga sammanställningen av samtliga estlandssvenska dialekter. Här ställs bredvid varandra alla svenska folkmål från Runö till Nargö, ännu levande mål jämte den nu utdöda Dagö-svenskan och dess dotterspråk i Gammal-Svenskby.

Tibergs arbete på det estlandssvenska området ända sedan 1920-talet är i sina huvuddrag väl känt av estlandssvenskarna. Han är hedersmedlem i SOV och sedan i fjol hedersdoktor vid Uppsala universitet. Det är hans förtjänst att dagö-svenskan blev upptecknad, och han har satt sig före att göra sin insats för att inte heller de andra estlandssvenska målen ska gå outfield ur tiden. Mycket är redan gjort av olika forskare. Om

nuckömålet finns föredömliga arbeten av Gideon Danell och Edvin Lagman, och åtskilligt annat har kommit i tryck. De stora samlingarna om samtliga bygders språk och folkliga kultur finns dock på Landsmålsarkivet, kort-ordbok på 20.000 ord, inspelningar, bilder m. m.

En del av detta material har Tiberg nu utnyttjat i den ovannämnda boken. Han har inriktat sig på ljudläran och åskådliggör denna genom en riklig exemplifiering. Den estlandssvenske läsaren hittar här ord ur sin egen dialekt ställda vid sidan av ord ur andra estlandssvenska mål, ibland även estniska eller gotländska. Jag skulle tro, att detta studium för en vanlig läsare blir det mest givande i boken. Är han ambitiös, kan han studera vad det blivit av de fornsvenska ljuden i dagens folkmål, t. ex. hur Runö har kvar diftongen i ordet *gouk*, Ormsö har sin förkortad till *göuck* och Nuckö har ingen diftong alls: *guck*; eller hur Dagö har s. k. brytning i ordet *själ*, liksom Vippal och Rågö — *sjöl* — men Nuckö och Ormsö ingen brytning: *säl*. Har han, läsaren, ännu mera intresse och kunskaper, kan han sätta sig in i den vetenskapliga diskussionen om kvan-

oss, kröp vi därför upp på de översta britsarna, där det var varmast.

Men när allt var släckt och barnen hade hunnit somna, kände jag att något kröp över mitt ansikte. Jag gned med handen för att få bort det, men så kom den obehagliga lukten av vägglus. Vägglöss, ropade jag, tänd, gott folk! När det blev ljust, såg jag, att örngottsvaret var översållat med vägglöss, både stora och små. De andra tog i all hast på sig och klättrade ned från sina sovplatser, de satt sedan därnere på golvet på sina lådor och väskor och frös hela natten. Vi stannade kvar däruppe, för jag nändes inte väcka barnen och köra ner dem på golvet. I stället vakade jag hela natten och höll efter alla vägglöss som vågade sig i närheten. Jag lånade min mans slidkniv och gick till anfall.

Alla var tidigt på benen, vi hade nämligen missförstått chauffören, som sagt, att han skulle hämta oss klockan sju — han hade menat sju på kvällen.

Vi hade antagligen fört oväsen under morgontimmarna, eftersom två ingermanländare på morgonen kom in och ställde sig i dörren och började skälla på oss. Jag öppnade munnen för att säga som sanningen var, men jag fick inte en syl i vädret. Jag tänkte fråga, varför de tog med sig sådana parasiter från Ryssland som inte lät folk sova på nätterna. Men någon blinkade åt mig, och därför teg även jag.

På kvällen gick vi ombord på båten, vi blev bjudna på god mat och fick sova i mjuka, vita sängar. Någon gång mitt i natten hade vi hunnit

till Mariehamn på Åland, men redan tidigare hade sjön börjat gå hög, en del av oss började må illa och gick upp på däck. De väckte även mig för att jag skulle komma och se, hur vackert alla ljusen tindrade från båtar och städer. Men den föregående nattens vaka tog nu ut sitt, jag fortsatte att sova tungt och struntade i allt det andra.

På morgonen, när Stockholms yttersta skärgård blev synlig, gick även jag upp på däck. Jag blev betagen av allt det ljusa och vackra jag såg. Allt var upplyst och skimrade i alla färger, så att jag kom att tänka på min barndoms julgranar. Fyra års mörkläggning i vårt land hade varit en lång tid.

Vi steg i land i Stockholm på förmiddagen den 15 mars 1944. Det var en klar dag med sol och några köldgrader. När alla formaliteter med tulltjänstemän, förhör, bastubad och avlusning var klara, hade det hunnit bli skumt. En bil kom och hämtade oss. Vi åkte genom Stockholms centrala delar och fröjdades i kapp med barnen över allt det vackra vi såg. För barnen var det första gången de såg en upplyst stad.

Så kom vi till Sabbatsberg och blev mottagna av föreståndaren för flyktingförläggningen där. Männerna placerades i en sal bland många andra män, och kvinnor och barn hamnade i ett annat rum, där några bekanta hemifrån redan fanns före oss. Sedan fick vi havregrynsgröt och mjölk och det smakade gott efter en hel dag utan mat. Sedan var det bara att bädda och lägga sig, lycklig att resan äntligen var över och att allt var gott och väl.

titet och accent. Då är han inne på ett svårt och intressant område. Fornsvenskan liknade de estlandssvenska målen däri att en betonad stavelse kunde vara lång (såsom nu i riksspråket) eller kort (såsom i ormsösvenska *tåla*, *bära*); stavelsen kunde t. o. m. vara överlång (som i Ormsö *bänna*, *svinna*). Är denna överlängd kvarlevande från fornsvenskan eller är den en estlandssvensk nyskapelse, ev. under estniskt inflytande? I fråga om kvantitet ser man med tillfredsställelse, att Tiberg skiljer mellan "kort konsonantgrupp" av typen *liklar*, *räknar* (där två korta konsonanter står bredvid varandra) och "lång" konsonantgrupp av typen *tricklar*, *karmen* (med lång konsonant bredvid kort). För ett öra, som är vant vid det hårt normaliserade riksspråket, kunde det annars ha legat nära till hands att uppfatta bägge grupperna som nyanslöst långa. Han framhåller också, att typen *liklar* har samma accent som den kortstaviga typen *vita* — en god iakttagelse.

Stycket om accenten är bokens utförligaste, särskilt accenten hos vad Tiberg kallar "isärfallna komposita". Han kommer här in i livlig polemik med Lagman, men för den som tidigare inte tänkt på dessa ting, är det svårt att följa med. Är det t. ex. bestämd skillnad i betydelse mellan de två olika betoningarna *lär fat* (fat av lera) och *lär-fat* (fat som någon förvarar lera i)? Man tycker sig i dessa företeelser med växlande accent likaväl som med växlande kvantitet ana förhållanden från tiden före riksspåkets normalisering till enbart långstavighet, men jag för min del kan här inte se klart, och problemet är säkerligen inte lättlost. Tiberg säger i manade ton till Lagman, att saken bör undersökas under jämförelse med estniskan. Ja säkert, och om någon har förutsättningar att undersöka förhållandet till estniskan, så bör det vara den som behärskar en dialekt, estniska, tyska och ryska och som därjämte har vetenskaplig skolning i nordiska språk. Den kombinationen kommer efter vår tid inte att upprepas.

Utöver ljudläran innehåller boken kortare avsnitt om problemet angående den estlandssvenska bosättningens ålder (där Tiberg vill sätta utflyttningen längre bort i tiden än vad Blumfeldt gör i En bok om Estlands svenskar); vidare om ortnamn, om olika språkliga iakttagelser och om dialekternas ställning under senare tid. Dessa avsnitt är inte lika utförliga och äger inte samma tyngd som kapitlet om ljudläran. Tiberg är noggrann och outtröttlig i utforskandet av detaljer, och detaljrikedomen i huvudavsnittet torde för en estlandssvensk läsare utgöra bokens största tillgång. Rikedomen på exempel är en tillgång även för vetenskapen. Tolkningar kan växla, men ett noggrant upptecknat material behåller alltid sitt värde.

*

Detta var sagt om boken; men rubriken ovan talar om funderingar *kring* den. Här börjar funderingarna. De gäller våra dialekters förhållande till estniskan och bedrivs i all enkelhet och enfold. Tiberg söker titt och tätt förklaringen till språkliga företeelser i påverkan från estniskan,

och varje språkmedveten estlandssvensk har ofta haft anledning att undra hur det förhåller sig med dessa ting. Men så länge någon ordentlig undersökning inte föreligger, är man tvungen att tänka med sitt eget huvud.

För att börja från början, så trodde jag som barn, att t. ex. ordet *task* 'ficka' var estniska: det hade ju alldeles samma betydelse i estniskan, och i svenska böcker hade jag aldrig hittat det. Småningom fann jag, att det tidigare funnits i riksspråket med samma betydelse som nu i våra dialekter. Ordet *tarv* har en del estlandssvenskar undvikit i tro att det var estniska och i stället använt det svenska *behöva*. Det är tvärtom: *tarva* är det ursprungliga svenska ordet, *behöva* är från (låg)-tyskan. Längre trodde jag, att ordet *läge* 'lägga' i betydelsen 'stöta, slå till, vräka på' var en direkt översättning från estniska *panema* med samma betydelse; det var väl någon skrytsam svensk som vid något tillfälle ville stora sig och översatte det för att bättre utmåla sina bedrifter. Men så finns ordet i samma betydelse i gamla isländska sagor och i fornsvenskan. — Alltså: att bara jämföra estlandssvenska och estniska med varandra kan ibland leda till alldeles felaktigt resultat. Nå, en språkman gör inte så enkla fel som ovanstående; han jämför naturligtvis med fornsvenskan och med andra nordiska folkmål. Men det finns språkliga företeelser, där jämförelse ställer sig svårt, ljudutveckling t. ex., accent o. d. De gamla gjorde inga inspelningar av sitt tal, och uppteckningarna är ofta bristfälliga.

Hur har t. ex. den estlandssvenska intonationen, tonfallet, uppstått? Den nordiska språkvetenskapen tar för givet — som Tiberg framhåller — att estlandssvenskarna vid utflyttningen till Estland i sitt tal hade grav accent ungefär som rikssvenskan har det nu för tiden, men att denna accent gått förlorad genom estnisk påverkan. Detsamma skulle ha hänt med finlandssvenskan och med Kalix-målet i norra Sverige genom inverkan från finskan. Men Island — med Nordens mest språkmedvetna befolkning — har inte haft några grannar alls. Hur har det förlorat den grava accenten? Dessutom kan ingen människa uttala kortstaviga ord såsom de estlandssvenska *bära*, *tåla*, *läva* med grav accent — man hinner helt enkelt inte på den korta första stavelsen uttala hela den grava tongången. Men sådana kortstaviga ord var talrika i fornsvenskan. De kunde näppeligen ha fått grav accent, förrän de under medeltidens lopp övergått till lång första stavelse (= blivit långstaviga). Kvantitet och accent hör ihop. Antar man dessutom en ursprungligen akut accent även hos de långstaviga orden, så får man en god förklaring, varför ändelsevokalen försvagats eller rentav fallit bort i dessa ord och varför denna s. k. apokope fortfarande kan vara verksam i estlandssvenska och finlandssvenska. Grav accent däremot framhäver ändelsevokalen genom högre ton och motverkar sålunda apokope. Europas långstaviga språk, rikssvenska och norska, har grav accent men inte andra språk. Enligt dessa funderingar skulle grav accent kunna vara en central-

nordisk företeelse, som ännu inte hunnit sprida sig till ytterområdena Island, Finland, Estland, Danmark och inte heller riktigt trängt igenom i de mest konservativa, de kortstaviga dialekterna inom Sveriges nuvarande gränser. Åtskilliga invändningar kan riktas emot en sådan uppfattning, t. ex. att språket vid grav accent oftast skiljer mellan ursprungliga tvåstavningar och senare tillkomna. Detta går nödortfött att förklara, men jag har inte tanketrådarna riktigt klara. Här vill jag bara framhålla, att språkvetenskapen har låtit antagandet om en förlorad grav accent genom finsk-ugrisk inverkan gälla som axiom utan att kunna eller ens försöka bevisa det.

Att ha bött granne med tösen gäller inte som bindande bevis i faderskapsmål inom civilrätt. Inte heller bör man vid förklarandet av en språklig företeelse nöja sig med att utpeka närmaste granne som dess upphovsman. De estlandssvenska målen bör inte jämföras enbart med estniskan utan även med dialekter i Finland och Sverige, främst dessa som liksom estlandssvenskan har bevarad kortstavighet.

Då man möter Runö-bor i Sverige, så hör man med igenkännande, hur de efter tjugo års riks-språkstalande ännu har kvar sitt trygga tonfall. Men detta tonfall skulle enligt språkvetenskapens antagande vara en följd av sporadiska sammanträffanden med ester under gången tid! Och samma estniska språk skulle på Ormsö och Nuckö ha gett upphov till sats- och ordmelodi av annat slag! — Det går mycket tro åt, om man ska låta sig övertygas av detta, för förståndet spjånar emot.

En tysk kan leva hela sitt vuxna liv i Sverige och tillägna sig det svenska ordförrådet, men han känns igen på sin intonation. Likaså en estlänning, om han inte medvetet arbetat bort sitt tidigare tonfall; likaså en finländare eller en gotlänning. Intonationen är tydligen ett mycket varaktigt element i språket och den bestäms väsentligen av hemspråket under uppväxttiden. Hur ska man föreställa sig att hemspråket i Rickul eller Ormsö blev påverkat av estniska, som man sällan hörde och som i allmänhet endast karlarna vågade sig på att rådbråka vid trängande behov? Befolkningen i Sverige är i våra dagar utsatt för en långt större påverkan från engelskan genom skolundervisning, radio, film, resor och allsköns kulturimpulser — ändå finns det inga tecken på att det svenska tonfallet med långstavighet och grav accent skulle vara i fara.

I blandspråkiga trakter i Estland var förstas möjligheterna till påverkan större, men om den hade gett märkbara resultat, så borde det ha uppstått bestämda skillnader mellan rent svenska och blandspråkiga trakter. Kan sådana påvisas? Däremot var det bestämda skillnader i uttalet mellan olika byar — ett bevis på hur föga man lät sig påverkas av andra. I detta avseende har dialekterna en helt motsatt strävan mot riks-språket, som i regel söker rätta sig efter det mest ansedda och "finaste" uttalet.

Ett slående exempel på hur litet de gamle

brydde sig om estniskt ljudskick är de dråpliga förvrängningarna av estniska ortnamn i rent estniska trakter. *Vätsj* — vem kan känna igen namnet, om han inte vet att det är *Virtsu*? Det estniska namnet är inte alls svårt att uttala och förvrängningen kan inte ha underlättat förståelsen på resor, men ljudförbindelsen *-irt-* är osvensk och blev alltså ändrad utan vidare. *Väsama* — lika radikalt omstuvat efter svenskt ljudskick, fastän *Vasalemma* hade varit tydligare. *Kajal*, *Tajpal*, *Vikal*, *Püisal* — det är uttytt *Keila*, *Taebla*, *Vigala*, *Piirsalu*; *Rävol* och *Håsjol* kan också nämnas. — Man tycker sig märka vissa regler för omstöpnigen och den viktigaste är att blankt strunta i estniskt ljudskick. Självständigheten gentemot estniskan accentueras ytterligare därav att dessa namn var i bruk i en blandspråkig by — Österby — där esterna använde de estniska ortnamnen och även vi uppväxande svenskar fann de gamla svenska namnen något löjliga.

De infödda esterna på Nuckö fick påskrivet av andra ester för att de t. ex. uttalade ä och ö på svenskt sätt och hade svårt för att skilja mellan användningen av kasusformerna osastav och sihitav som objekt. (Något liknande lär ha gällt Dagö.) Detta ansågs var en påverkan av svenskan. Vi får alltså det paradoxala förhållandet att det mindre språket påverkar det större. Man kan föreställa sig att det gick till så här: de svenskar som övergick till estniskan, tog med sig sitt svenska uttal och sin språkuppfattning, och eftersom de var många, satte de sin prägel på ortens språk. Däremot var det få ester som gick över till svenskt hemspråk, och ofta talade de svenska med så stark brytning att en påverkan redan därigenom var utesluten.

Men svenskan lånade en massa ord från estniskan. Gideon Danell har räknat ut att 3,7 procent av nuckömålets ordförråd är av estniskt ursprung. Bland dessa ord finns sådana, som numera knappast kan undvaras i dialekten, t. ex. *pere*, ett mycket användbart ord i betydelsen 'husfolk'; (det latinska) *familj* passar inte lika bra i alla ställningar. *Kari* är ett annat sådant ord, bättre än *skock* åtminstone i sammansättningar som *karevall*, *-gattn* o. d. Så finns det en del uttrycksfulla ord, som man inte vill mista just för deras främmande klangskull — estniskan har ju en dråplig uttrycksfullhet som man gärna vill låna. Snuva t. ex. hette i somliga byar *brotta*, men i andra *brotta-täbe*, och det är mycket roligare. Eller *kasu-migg* 'bihustru, käresta på sidan om' — en klenod i språket (kanske i verkligheten också). Dessa ord är lika roliga som *Lävigu brudpari!* 'Leve brudparet!' som Tiberg anför från Nargö. Jag skulle absolut inte vilja översätta benämningarna på *sibi å kardavoi* (ryska), de två viktiga personerna i ett stadssamhälle.

Att mängden av lånord från estniskan inte har blivit större genom alla århundrandena beror till en del på att estniskan först under 1800-talet kämpade sig fram till rangen av kulturspråk.

Men lånorden måste väl ha påverkat det svenska ljudskicket? Man kan misstänka det, men så

brukar det inte gå till. Man lånar ord och ordbildningselement men ändrar dem så att de passar i det egna ljudsystemet. Svenska riksspråket t. ex. mottog under medeltiden en hel flod av lågtyska lånord och avledningsändelser, men i sina ljudförhållanden fjärmade den sig under samma tid från det långivande språket (långstavigheten genomfördes, a-, o- och u-ljuden ändrades osv). Om sålunda den nära besläktade och mera utvecklade tyskan alla inlånade element till trots inte satte sin prägel på svenskans ljudsystem eller intonation, varför ska man då anta att de mindre utvecklade och helt främmande estniska dialekterna skulle inverka så starkt på de estlandssvenska folkmålen? Där kom man inte ens så långt som till inlånande av ordbildningselementet. — Eller: Har den stora mängden nordiska och tyska lånord i estniskan ändrat detta språks ljudsystem eller intonation? Det verkar ovisst.

*

Hela detta mitt resonemang har rört sig *runtomkring* Tibergs bok. Nu ska vi gå in i den igen. Han antar en mångskiftande estnisk påverkan på de svenska dialekternas ljud- och formsystem. Jag har gjort en liten ansats till undersökning av några företeelser, som han pekar på, och jag har kommit till annat resultat. Ett intressant exempel är den företeelse som kallas muljering. Den är mycket vanlig i estniskan och förekommer i nuckömålet men lär inte finnas i de andra dialekterna; man har alltså skäl att misstänka estniskt ursprung. I estniska *tuli* är *l* muljerat (dvs. får en färgning av det följande i-et) men inte i *tule*, *n* i *kuni* är muljerat men inte i *kuna*. Det finns massor av estniska ord med muljering framför *i*: *nali*, *väli*, *masin*, *mulk* (omastav *mulgi*), *kull* (*kulli*), *kott* (*koti*) osv. Även framför *j* blir konsonanten muljerad, men dessa ord är inte så många; ex. *välja*, *palju*, *haljas*.

Nuckömålet då? Här spelar *i* ingen roll, det förekommer inte heller obetonat i slutet av ord. Och där estniskan har muljerat *l* framför *j*, har svenskan tjockt *l*, som inte kan muljeras; ex. *väle* (av *välja*). I nuckömålet muljeras den grupp av ord, som i äldre tid hade en ändelse på *-ja*, men framför detta *-ja* ska stå ett kort *ä* + *n*, *nk*, *ck*, *gg* eller *s*. Ex.: *tänke* (förr *tänkja*), *väne* (vänja), *säck*, *skägg*. Det är således bestämda regler. Men just dessa ljudförbindelser är ovanliga eller finns inte alls i estniskan. Dessutom uppstår muljering, då en diftong förkortas i förled, t. ex. *bain* får *n* muljerat, då ordet förkortas i *bäinvärk*. Sådan förkortning finns återigen inte i estniskan. Det ser nästan ut som om de två språken skulle försöka undvika varandra, men det är förstas bara tillfälligheter. En del lånord har muljering i bägge språken, såsom *täcke* — *tekk*, *späck* — *pekk* eller de ljudhärmande *musu*, *kutsu* o. d. En rad lånord med samma betydelse skiljer sig bara genom muljeringen — svenskan utan, estniskan med muljering: *vant* — est. *vant* (omastav *vandi*), *kant*, *pann*, *vann*, *tunn* — *tünn*, *latt*, *sall*, *vall*,

(*blån*)*tutt* — (*juukse*)*tutt*, *bull* — *pull*, *tass*, *kork* m. fl.

Rikssvenskan har någon muljering i ord såsom *vänja*, *svälja*, *följa*, *hölja*; den är tydligare i formen *vänjd*, *sväljd*, *följd*, *höljd*. Muljering finns också i andra nordiska dialekter.

En grundligare undersökning kommer knappast till väsentligt annorlunda resultat i fråga om just denna företeelse. Men den är värd att göra beträffande alla de fall, där man kan anta en påverkan. Tiberg har riktat uppmärksamheten på ett otal sådana fall — det är en förtjänst hos hans arbete; å andra sidan uttalar han ofta sin förmodan med alltför stor bestämdhet. Det stora antalet hänvisningar till estnisk påverkan ger intrycket av dialekter som utan styrrel i kroppen raglar omkring mellan främmande inflytanden. Det är inte bara mitt lokalpatriotiska hjärta som reagerar emot detta; förhållandet till estniskan är för dessa dialekter kardinalfrågor och förtjänar att noggrant undersökas. Påverkan i olika avseenden måste rimligtvis ha ägt rum under alla dessa århundraden — ifråga om lånord ligger den ju i öppen dag — men vad mera vet vi för närvarande?

Såväl estniskan som de svenska dialekterna har kortstavighet, akut accent, diftonger m. m. Överensstämmelserna mellan dem blir därför många, men mest som tillfälliga sammanträffanden i för övrigt främmande system.

*

Får jag anknyta till det lilla etymologiserandet i början av föregående avsnitt?

I "Estlandssvenska språkdrag" diskuterar Tiberg på ett par ställen hur ordet *skior* på Dagö har utvecklats till *skävär*. I en liten ordlista ser jag, att norskt bokmål har tre former för samma ord: *skjor*, *skjur*, *skjære*. Men svenskt riksspråk har *skata*. Norska kan också ha *makk*, medan *matk* i rikssvenskan är så gott som borta redan. Vidare t. ex. *fjel* 'bräde' liksom i nuckösvenskans *sängfäl*, *undefäl*, *stakket*, *mjä* 'smal', *stinn*, *fiks* med samma betydelse som i estlandssvenska mål; *flo* 'vatten ovanpå isen', *flø* 'stiga' (om havsvatten), *spøna* 'sparka'. I nutida rikssvenska är dessa ord inte i bruk.

Under bilden på sid. 4 nämner Tiberg ordet *rov* 'ett slags tak över öppen eld på jordgolvet'; engelsmännen kallar sitt tak *roof* — kan det vara samma ord? Ser man efter i en ordbok över fornisländska, så står där *hróf* som namn på ett slags mera tillfälligt tak. Alla estlandssvenskar tycks äta med *spån* (även nucköborna, fast boken gör undantag för dem); rikssvenskar, norrmän och danskar nyttjar helst *sked*, *skje*, *ske*, men engelsmännen har *spoon* igen. De lärda böckerna upplyser, att *spån* förr även kunde beteckna 'träsked' över hela det nordiska området. Svenska, danska och norska har *tjur*, *tyr* som beteckning för det hanliga nötet; på Nuckö användes *tjör* mest som skällsord på en oregerlig karl, men om det skulle vara någon glädje för en ko, så borde det helst vara en *bull* liksom i England och hos esterna. Annars blev kon *gåld*, *gold* i Svensk-Estland,

Edvin Lagman

ESTLANDSSVENSKA ORTNAMN i ny bok

Per Wieselgren hör till de flitiga och produktiva forskarna. Ett stort intresse har han ägnat estlandssvenska frågor, alltsedan han i början av trettioalet som professor i Dorpat började ge ut Svensk-estniska samfundets årsbok Svio-Estonica.

I en stort upplagd serie har Wieselgren begynt behandlingen av estlandssvenskarnas ortnamn. 1951 utkom det förta bandet Ortnamn och bebyggelse i Estlands forna och hittillsvarande svenskbygder. Ostharrien med Nargö är under rubriken på denna volym. Här rör sig författaren i stor utsträckning inom områden, där svenskt språk sedan länge icke mera talas och där endast enstaka namn bär vittne om tidigare svensk bosättning. Att ha samlat och publicerat detta material i vetenskaplig form är en räddargärning av största betydelse.

Efter att i Svio-Estonica XV ha lämnat en allmän översikt över det estlandssvenska ortnamns-skicket återkom Wieselgren i höstas med en ny volym; denna gång är föremålet för hans forskning en del av den centrala svenskbygden, nämligen Ormsö. Liksom boken om Ostharrien och Nargö ingår det nya arbetet i Gustav Adolfs Akademiens skriftserie. Det bär titeln Ormsö ortnamn och bebyggelsehistoria.

Inledningsvis presenteras Ormsö och ormsömålet, varefter 36 sidor ägnas åt öns bebyggelsehistoria och invånarnas namnskick 1550—1850. Det är en mycket intressant och givande över-

sikt som här lämnas. Särskilt bör man väl framhålla författarens presentation av personnamnen — en viktig detalj som alltför sällan ägnas nödig uppmärksamhet. I kap. 2 behandlas gårdnamnen och de problem, som kan uppstå i samband med deras tolkning. Personnamn är det vanligaste elementet i hemmansnamnen, men även yrkesbeteckningar och naturord finns där. Karakteristisk är ändelsen -s utökad med -a liksom i Nucköområdet.

Kap. 3 belyser ingående byar och boställen strax före överflyttningen till Sverige. Här räknas byarna upp från Sviby till Kärrby och det utdöda Tompo, och gårdarna nämnes under varje bynamn. Tolkningsproblemen hör kanske inte till de största inom ortnamnsforskningen, men många intrikata frågor dyker upp. Det mesta har Wieselgren själv redan förut behandlat i Svio-Estonica XV, men mången fråga ägnas här ett fördjupat studium. Till de besvärliga detaljerna hör Kärrslätt — är det fråga om ett ursprungligt Kyrkslätt eller bör man ta fasta på det äldsta skriftliga belägget Kyrffueslett "Körvelslätt"? Vidare Hullo — skall man ge den vanliga lokala formen Holo eller den sällan uppträdande Horo prioritet vid bedömningen av namnets etymologi? Sviby, Rälby, Diby och Saxby är andra namn, som inbjuder till funderingar. Översikten över bynamnen är en spännande läsning, det är många synpunkter som författaren ger uttryck åt, fan-

Danmark och Norge; men i Sverige blev hon *gall*.

I en berättelse från Småland läste jag nyligen att man staplade ved i *veaflo*, man *trask* med slaga, man lade *trinnet* till stängsel runt åkern, och då marken *lenade* upp mot våren, så *årde* man med årder eller gick och *riskade* skogsängen. — De närmaste släktingarna till estlandssvenska folkmål är dock knappast att söka i södra Sverige utan snarare längs östkusten och i Finland.

Som man ser kan estlandssvenska ord ibland saknas i nutida rikssvenska men återfinnas i mera avlägsna språk. Rikssvenskan har haft och har alltjämt alltför bråttom med att förändra sig — vad det nu ska tjäna till. Går man tillbaka i tiden, så kan man finna flera likheter med estlandssvenska dialekter. På 16—1700-talen kunde man t. ex. *sancka* pengar och *tillflia* det som skulle rustas; man *hentade* en sak, man kunde *smija* saker av järn, man hade en *kamb* för håret och man kunde ha *klåå* på händerna. Man kunde *hija* till sig *sin kor* och *målcka thom* och därefter *släppa thom vall*, där de under heta dagar kunde gå i *bes*. Hästen band man så att man inte skulle *rinna* bort, man spände honom för med *looke-rancka* och kunde *kämpas* att köra; men var fålen *blackot*, så kunde han få *lasset te välta*, då man skulle svänga i *gatemunn*. Ibland kunde *thom*

göra arbetsdagen *stäckre*, bara *liggja* och *lättjas* och ha ett gott *leva*.

På fornsvenskans utvecklingsnivå har naturligtvis ingen dialekt stannat, men där kan man söka drag i deras tidiga utveckling. Fornsländskan blev märklig därigenom att islänningarna var de enda germaner som hade vett att inte låta den gamla diktningen gå till spillo, då kristendomen kom. De hade t. o. m. vett att skriva ned den på kalvskinn, och därför känner man deras språk så bra. Hade de haft våra dagars möjligheter, så hade de förstås suttit framför radion och lyssnat på kärlekssånger eller riddarromaner från Frankrike eller Italien, som var modeländerna då, eller också hade de tittat på franska brudar i TV. Men i brist på moderna bekvämligheter satt de alltså under långa vinterkvällar och skapade Nordens märkligaste litteratur.

Här slutar funderingarna. Vart ville jag komma med dessa det sista avsnittets förnumstigheter? Å, ingenvart just, jag ville bara göra en vacker avslutning på min epistel och för den fantasi-begåvade läsaren mana fram den i tid och rum utsträckta språkliga gemenskap, i vilken de estlandssvenska målen hör hemma och i vilken språkvetenskapen strävar att sätta dem på rätt plats.

tasieggande och stimulerande. Man kanske skulle ha önskat ett mera definitivt ställningstagande i fråga om bynamnens bidrag till bebyggelsehistorien, men ortnamnstolkning är alltid förenad med vanskligheter, och ofta är det viktigast att presentera materialet.

Kap. 4 ägnas ägonamnen. I detta möter varje ormsöbo med igenkännandets glädje gårdor, sveder, "gårdar", åkrar, spjäll, stycken, ändar, härvor, backar, ängar, hagar, tegar och skiften i en ändlös rad. Månget dunkelt namn får här en tolkning.

Så följer i kap. 5 naturnamnen: skogar och skogsdungar, kullar och backar, betesmarker, mindre områden och gläntor, näs, källor, insjöar och vattendrag. Sedan kommer vi ut till havet och minnes om stenar, havsvikar, öar, grund och fiskeplatser. I kap. 6 får vi vandra på Ormsös gator, vägar och stigar, ty där behandlas samfärdselns namn. Det sista kapitlet ger en översikt över de i ägo-, natur- och samfärdselnamnen ingående dialektorden. Inte minst intressanta är de rader, som allra sist i boken ägnas frågan om den svenska bosättnings ålder. Man skulle kunna tänka sig, menar författaren, att en bosättning i mindre utsträckning kunnat ske redan före 1200-talet — troligast vid 1100-talets början. Då hade redan hedendomens sista bålverk fallit i Uppland. Det kanske då fanns en grupp ståndaktiga anhängare av den gamla tron, vilka föredragit att söka sig boplatser på andra sidan havet framför dopet eller döden i hemlandet. Namn som Torsgrund och Odensholm läte sig under denna förutsättning enklast förklaras.

Även om man själv på en eller annan punkt har en från Wieselgrens avvikande uppfattning, så läser man boken med stor behållning och uppskattning, med respekt för de framförda åsikterna och med tacksamhet för att ett stort och viktigt ortnamnsmaterial i lätt överskådlig form bevarats åt eftervärlden.

KORTA NOTISER

Richard Ginemen från Klottorp, Nuckö, avlade den 14 dec. 1962 ingenjörsexamen vid Stockholms Tekniska Institut.

Verner Hamberg från Ormsö avlade den 19 dec. 1962 ingenjörsexamen vid Stockholms Stads Tekniska Aftonskola.

Meddelande

Estlandssvenskarna har MÖTE i *Emanuelskyrkan, Thulegatan 3, lördagen den 30 mars 1963 kl. 18.00.*

Samkväm med kaffe.

Färgbilder från Reval och Leningrad.

Pastor Arthur Johanson kommer att medverka.

Söndagen den 31 mars 1963 kl. 15.00 i samma lokal allmänt möte. Predikan av pastor Arthur Johanson.

Alla hjärtligt välkomna!

Boningshuset i Baltikum

Gustav Ränk — för Kustbons läsare bekant främst genom sin medverkan i *En bok om Estlands svenskar* — har nyligen för sina insatser på folklivsforskningens område fått en personlig professur i Stockholm, en utmärkelse som på ett glädjande sätt uttrycker svensk uppskattning av en framstående vetenskapsman från det lilla Estland.

Den sida av folkkulturen, som Gustav Ränk ägnat det kanske största intresset, är bondebefolkningens boningshus. Detta framgår redan av hans bidrag i den nämnda boken. Även i Kustbon har han behandlat frågor rörande bostadsformer på landet, speciellt i Estlands svenskbygd. I dessa mera kortfattade framställningar har man endast anat författarens vittspännande forskningar.

Nu har Ränk på Holzner-Verlag i Würzburg i Tyskland i bokform utgivit resultatet av många års imponerande forskningsverksamhet. Boken heter *Die Bauernhausformen im baltischen Raum*, ingår i *Marb. Ostforschungen* som band XVII, omfattar 120 tättryckta sidor och kostar 24:— DM.

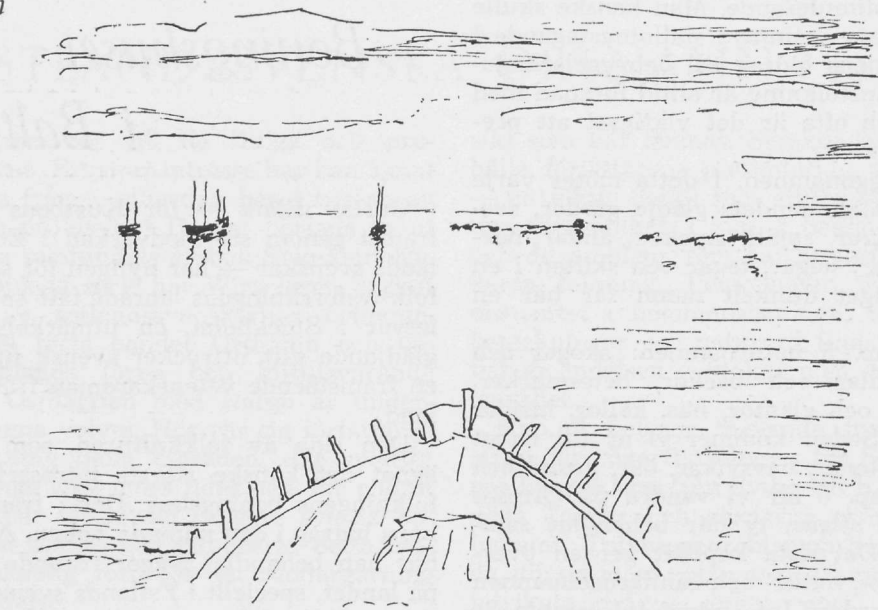
Den baltiske bondens boningshus har på senare tid upprepade gånger varit föremål för vetenskaplig undersökning, men denna har endast omfattat delar av forskningsfältet. Gustav Ränk ger nu i den föreliggande volymen den första sammanfattande översikten av forskningsresultaten beträffande bostadsformerna i Estland, Lettland och Litauen. Med utomordentlig sakkunskap skildrar han karakteristiska hustyper och deras spridning, varvid även viktiga uthus beaktas. Baltikums läge mellan väst och öst har gjort detta område till en skärningspunkt mellan olika kulturströmningar, något som också kommer till uttryck i boningshusens gestaltning.

Först behandlas det litauiska huset med öppen härd och dess släktingar, bl. a. sommarköken i Estland och Lettland. Boningshus av rökstugetyp samt förstukök ägnas två stora kapitel och boningsrian behandlas avslutningsvis på ett dussintal sidor. En sammanfattning ger oss problem och resultat i koncentrerad form.

Det estlandssvenska boningshuset i dess olika gamla former ingår som en del i den stora framställningen. Det är givetvis oerhört värdefullt, att även våra bostadsformer på detta sätt länkats in i folklivsforskningen. I fråga om byggnadssättet synes inflytande från andra kulturkretsar åtminstone i viss mån kunna göra sig gällande utan större motstånd. Men många drag bevaras också segt, och det är just dessa korsningar som har mycket att förtälja.

Men mera därom i Ränks bok — för den tysk-kunnige. Läsningen underlättas av ett stort antal instruktiva illustrationer och av medvetandet om

Edvin Lagman

SOMMARLÖRDAG

Brunstekt och svettig kom man hem efter vecans arbete på ängarna, med björklövdoft i näsan och vägdamm mellan tårna. Solen stod ännu högt på himmelen, man skulle ju hinna bada bastu före kvällsvarden. Barnen hade plockat blommor, kanske någon sällsynt daldocka — *rotaklock* —, och satt dem i ett glas eller en skål tillsammans med friskt löv. Sommaren dallrade över den torra gårdsplanen och ringblommorna under fönstret, när man kom från stigen mellan den blåböljande rågåkern och det gröna potatislandet. Samma välkända lördagsdofter slog emot en — ångan från nybakat bröd och röken från bastun litet avsides från de andra husen. Inne var det nyskurat golv och vitklenad spis. Barnen hade varit ute på udden, där det fanns en grop — *ain lär-kul* — med den allra finaste vita lera, som bars hem och blöttes upp i ett fat — *lär-fate* — och fick bidra till stugans lördagssmyckning. Barnen tyckte, att det var roligt att leka med leran och modellera i den, det kunde bli små lerfat — *lär fater* — och kulor — *lär kular* — som skulle föreställa potatis i faten. Men det fick de hållas med utomhus, för golven var nyskurade och fick inte leras ned.

Arbetsveckan sköljdes bort ur kroppen i det ångande heta bastubadet, färskt björkris, som doppats i vatten och hettats upp på bastuugnen, piskade blodet ut under huden, lemmarna rätade ut sig. Och sedan var man färdig att ta på sig helgdagskläder, äta gröt med smöröga i och därtill en filbunke, medan solen dalade ned bakom sko-

gen, efterlämnande långa skuggor över åkrarna och över vallarna, där bruna humleblomster och vippande ängssyrestjälkar målade in sina färgskiftningar.

I skymningen vandrade man längs åkerrenen upp mot byn. Kvarnarnas silhuetter stod svarta mot den bleka österhimlen, en skonares master stack upp alldeles intill dem. Det såg överkligt ut, men udden var så smal, att masterna på fartyg, som ankrat ute på *Kors dan*, syntes ända bort till skogskanten på västsidan.

Hästarna hade kommit hem från allmäningsbetet — *träske* — och stod och hängde över grindarna, tills husbonden eller någon annan kom och hämtade dem. Genom den stilla kvällen ekade slagen av träklubbor, som dunkade tjuderpålar i marken i hagarna. Pojkar och flickor började samlas på bygatan, i flockar drog man sig över kvarnberget bort mot skogen längst ut på udden. Dagen hade redan börjat falla och det var fuktigt i gräset.

I skogsbrynet, strax utanför grinden på vägen som ledde till gränsbevakningsstationen — *kardon* — stannade ungdomarna. Därifrån skymtade havet mellan låga tallar och enar, byn var emellertid skymd av kvarnberget. I en vid båge löpte den smala skogsremsan mot väster och söder som ett bräm kring uddens spets. På västsidan var det blankt vatten med reflexer från ljuset på aftonhimlen, på östsidan drog havet bort mot *Naiv udn* i sommarnattens lätta dis. Dofterna låg starka och söta över åkrarna just när nattens svalka kom, havet susade — som alltid — ute kring uddens stora sten — *Udd fluto* — och sjöfåglarnas läte gav relief åt skogens och nattens tystnad.

Plötsligt kom dragspelslåten. Glammet från ungdomarna dämpades, skor svängde tyst över

att vi här har problem i estlandssvenskt folkliv på ett vetenskapligt betryggande sätt insatta i stora sammanhang.

Edvin Lagman

Katarina Hammerman

Ormsö kyrka.

Foto J. Rambach.

VÅR KYRKA

Från Kärrslätt var det ungefär 6 km till kyrkan. Men var det tjänligt väder, så hördes kyrkklockans toner ända hem. Pappa hade varit ute och lyssnat och kom in och sa: Kom barn, så får ni höra hur kyrkklockan ringer. I dag är det sådan vind, att den hörs ända hem". Och mamma sa, att hon hade sett några gå förbi, som redan var på väg till kyrkan. De söndagar som vi inte kunde gå i kyrkan läste vi bibeltexten och sjöng hemma. På söndagsmorgnarna vaknade vi barn vid att pappa spelade på orgeln och sjöng: Sabbatsdag, hur skön du är, skänkt av Gud, jag har dig kär... På sommaren var det lättare för barnen att gå i kyrkan. Mamma hade lagat middagsmaten färdig, och vi kunde gå när vi hade ätit frukost.

Pingstdagen var för barnen en särskilt stor kyrkohögtid. Då fick alla som hade någon möjlighet följa med till kyrkan. Då stod våra vackra lövängar i blom. Och mammorna och stora systerarna bar kransar, bundna av de vackraste ängsblommor, som skulle läggas på de nära och kära avlidnas gravar. De fick ofta också bära småflickornas strumpor och skor, för vi ville springa

barfota på den vackra gröna kyrkvägen och i förväg upp och ned över kyrkbacken, *Kärklesbackan*, och sedan sätta oss och invänta mammorna. I *Håkabacklagge* fick vi sitta och klä på fötterna. Framme vid kyrkogården gick vi in med våra kransar till gravarna. Jag minns särskilt en pingstdag, då jag fick följa med min mamma till min lille bror Anders grav. (Anders hade dött i Advent, och då var träden klädda i den vackraste rimfrost. Varje gång jag ser träden i sådan vinterskrud, minnes jag detta Advent och lillebrors bortgång.) Och så gick vi till Alfreds mammas grav. Mamma lade kransarna ner och stod tyst vid gravarna tills kyrkklockan ringde in. För mig kändes det svårt, att jag aldrig har kunnat få lägga en krans eller blomma på min kära moders grav. — — —

Mammorna berättade för småbarnen, att kyrkklockan sa: *Bing bång, bing bång, små båna läsa, sjäng*. Kom man in i kyrkan medan ringningen ännu pågick, fick man se, hur *kärkegobben* stod innanför stora kyrkdörren och ringde genom att dra i det väldigt långa och grova hoptvinnade hamprepet.

gräset, där snart en mörk ring avteknades, allteftersom vals, polka och pas d'espagne — *spadespá* — virvlade genom skymningen.

Men inne i byn stod lindar och lönnar tysta längs gatan. De äldre kom från skolhuset, där de haft lördagsbön. Lågmälda samtal dog bort på tvärgator och gårdar. Natten rådde ensam, tills himlen bleknade i nordost, och ungdomarna flockvis eller par om par kom från skogen och gick

hem för några timmars vila i sommarhörnan ute i visthusboden eller uppe på stugloftet. Snart skulle dagen stiga upp ur havet och lysa över stojande barn i det varma strandskvalpet, över vita segel på det blå vattnet och över grupper av skämtande människor någonstans på bygatan eller på kanten av en båt nere vid stranden. Sommarsöndagen hade kommit till byn.

E. Lagman.

Till minnet av
AGNETA HALLMAN

En längre tid hade jag gått och tänkt på att jag skulle skriva till fru Hallman, jag var svars-skyldig. Men dagarna gick, och jag hann aldrig med att skriva brevet. Inom mig sjöng det: De ha endast gått i förväg till ett nytt och bättre land...

Det blev Allhelgonatid. Nu måste jag skriva brev till Mas mamma, tänkte jag. Jag tycker, att hon är ett helgon. Jag skrev och skickade i väg ett långt brev, men om några dagar fick jag brevet i retur med påskriften: Avliden 2/11 —62. Här stod jag nu med mitt eget brev i handen, medan ångerns och saknadens tårar rullade ned för mina kinder. Aldrig mer skulle jag få ett brev från henne. — Jag tog fram hennes sista brev, som jag hade fått för flera veckor sedan, och läste det ånyo. Där stod bl. a. en av Sankeys sånger, nr 116: Gjort och ogjort. Jag tänkte: Hur mycket har inte blivit ogjort för mig. —

Allt ifrån mina tidigaste barnår minns jag henne vänligt leende, god och blid, spridande ljus och värme omkring sig. Hennes ljus lyste inför människorna. Ett möte med henne riktade genast tankarna uppåt till de himmelska boningarna. I Guds kraft orkade hon bära alla jordiska sorger utan att tryckas ner i bekymmer. För mig verkade det som om hon alltid gick bedjande i anden. Hon höll ut och tröttnade inte att vara en förebedjare. In i det sista verkade hon med sina trosfriska brev och förböner. Att få ett brev ifrån henne ingav styrka och mod i prövningarna. Det sista brevet till mig slutar hon så: "Kära vän, vi veta ej, när vi riktigt bli passande, så att vår käre Frälsare täcktes föra fram oss till sin Fader som hans älskliga barn och som hans täcka brud." Ja, de heligas böner på det gyllene altaret framför tronen stiga upp inför Gud. Joh. upp. 8. 3—4. Vem är den stora skaran där med palm i hand? Var hjässa sagerkrona bär på evighetens strand.

Desse äro de, som ren i unga år funno sin Jesus och som i hans spår röntede vad hans nåd förmår, tvagne i Lammets blod. — — —

Frid över hennes minne!

K. Hammerman

Kyrkan var oftast fullsatt, både nere i bänkarna och uppe på läktaren, och många fick stå i gångarna. Och så vacker den var med predikstolen, altaret och altarljusen, ljuskronorna och mycket mera! Orgeln hördes och sången började brusa. Gud talade till sina trognas hjärtan. En gång frågade jag pappa, varför det kändes så särskilt heligt i kyrkan. Pappa hade nog inte alla gånger så lätt att svara på mina frågor, men nu sade han: "Det är därför att många släktens heliga har suttit där och sänt sina böner upp till Gud."

Jag har många dyrbara minnen från vår kyrka, t. ex. den allvarliga konfirmationstidens ljusa hågkomster, då vi sjöng: "I blomman av min ung-

FAMILJENYTT

Födda

Jan Peter Anders född den 26 januari 1963 i Stockholm, son till Agneta född Broman, och Lars Edvin Lilja.

Roger Mikael född den 7 oktober 1961 i Stockholm, son till Ulla född Svensson, och Bertil Hamberg.

Döda

Hans Alström född den 23 april 1897 på Ormsö, avled den 11 dec. 1962 i Hapsal, Estland.

Fröken Gertrud Engdahl, född den 31 juli 1884 på Ormsö, avled den 15 febr. 1963 i Stockholm.

Änkefru Gertrud Gäddman, född Kornblom den 3 jan. 1877 på Ormsö, avled den 24 dec. 1962 i Stockholm.

Fru Kristine Hollman, född Vesterbom den 4 juni 1882 i Rickul, avled den 3 aug. 1961 på Lidingö.

Änkefru Dorotea Melders, född Bullers den 5 sept. 1871 på Runö, avled den 17 dec. 1962 på Lidingö.

Alexander Rant, född den 11 mars 1898 på Nuckö, avled i mars 1961 i Torshälla.

Fru Nanna Irene Stahl, född Eklund den 21 dec. 1897 i Korpi i Finland, avled den 28 nov. 1962 i Stockholm.

Lars Tomsson, född den 7 aug. 1913 på Ormsö, avled den 5 jan. 1963 på Gotland.

Mathias Westerholm, född den 9 oktober 1893 i Rickul, avled den 20 dec. 1962 i Stockholm.

doms dagar, vem är jag skyldig tacksamhet, om ej den Gud..." och "Kristen, var för Herrens skull mänsklig ordning undergiven! Fullgör glad och kärleksfull denna lag i ordet skriven! Frukta Gud är Kristi lära, och därefter din konung ära! Lev rättrådig, from och nöjd, giv din skatt och bär din börda..."

Vi har också haft äran och glädjen att från predikstolen höra predikan av ärkebiskoparna Söderblom och Eidem. Och sommaren 1932 var vår nuvarande högt vördade kung Gustaf Adolf, dåvarande kronprins, hos oss i vår kyrka. Emedan kyrkan var så fullpackad av folk, att en hel skara fick stå utanför och inte kunde komma in, talade han även utanför kyrkan till oss, så att alla fick höra honom. Det är dyrbara, levande minnen.

Till julottan skulle alla, som kunde, komma i väg. Vi minns den vita snön och bjällerklngen från de många kyrkhästarna på vägarna. Hästarna var selade med finaste seldonen och spända för bästa kyrksläden, *kärkehlean*. Det kunde bli långa rader med hästar som travade i full fart mot kyrkan. På hemvägen var det inte utan att det kunde bli tävling om vem som hade den duktigaste hästen och hann fortast fram: *Nåh, håli-kan laj e år fårst hajm?*

Jag minns även den söndag 1914, då det från predikstolen tillkännagavs att Ryssland hade förklarats krig "för att hjälpa det svaga Serbien". Det blev landssorg. Jag hoppas att minnesstenen över de fallna krigarna står kvar till deras minne utanför kyrkporten!

Vår älskade,
min Mor och vår Syster

Katarina Alros

född den 21 dec. 1885

har i dag insomnat. I tacksamt minne bevarad
av oss, övrig släkt och vänner.

Stockholm den 22 jan. 1963.

GERTRUD
Syskonen

Tack för rosorna vid vägen,
Tack för törnet ibland dem,
Tack för resta himlastegen,
Tack för evigt tryggt hem.

Vår älskade Dotter

Linnéa Friberg

född den 11 aug. 1946

död den 21 sept. 1962

djupt sörjd och innerligt saknad av oss

MOR och FAR
Bror

Farfar och Farmor
Morfar och Mormor

Svårt att se i unga år
Friska blommor falla,
Svårt att mista Dig som var
Glädjen för oss alla.

Min älskade Make, vår käre Far
och Morfar

Johan Benholm

* 15/4 1898

† 28/11 1962

har lämnat oss, syskon, släkt och vänner i djup
sorg och saknad.

MARIA
Karin och Axel
Börje Elisabeth

Slutad är striden,
Seger har du vunnit
Och uti friden
Evig vila funnit.
Kort var väl tiden,
Hastigt den förrunnit
Kommer ej åter.

Änkefru

Gertrud Gäddman

— f. Kornblom —

född den 3 jan. 1877 på Ormsö

har i dag efter ett tåligt lidande insomnat
i tron på sin Frälsare.

Enskede den 24 dec. 1962.

Djupt sörjd och saknad av oss, släkt
och vänner.

Maria med Barn och Barnbarn
Bröder och Sväverskor

Uttröttad själ finner vila,
vila vid Frälsarens hjärta.
Slut är all nöd och all smärta,
fridens hemland jag nått.

Vår älskade Dotter
Min kära Syster

Yvonne Mari Dyrberg

* 7/12 1955

† 9/12 1962

har hastigt lämnat oss i djup sorg.

INGRID och INGVALD
Rein

Farmor, Farfar
Mormor

Övrig släkt och många kamrater

Ditt hjärta som klappat så varmt för oss alla
Och ögon som vakat och strålat så ömt
Har stannat och slocknat till sorg för oss alla
Men vad Du gjort skall aldrig bli glömt.

Sov i ro!

Vår älskade Mor och Svärmor

Lena Hallman

* 22 febr. 1882

har i dag i stor frid gått till sitt himmelska hem.

Sörjd och saknad av oss, syskon, övrig släkt och
vänner samt Filadelfiaförsamlingen, Kumla.

Kumla den 22 november 1962.

MATHIAS och ANNA

Och änglar för mig till tronen fram
att där få skåda det kära lamm,
som för oss blödde och led och dödde
på korssets stam.

Vår högt älskade Mor och Mormor

Maria Kask

* 10 augusti 1878

† 29 december 1962

har lämnat oss i den djupaste sorg.

ALEXANDER

IDA och SVANTE
Rune

Lennart och Maria

Mitt hem är där på andra stranden
Där livets timglas ej rinner ut.
Där ej till avsked man räcker handen,
Ty himlens glädje tar aldrig slut.

Sov gott lilla Mor.

Meta Kutuzova

f. Lessmann den 14 aug. 1901 i Tallinn

† den 17 nov. 1962 i Tallinn

djupt sörjd och saknad av

sonen **BRUNO** med familj

moster **Rosalia Freiman**

samt övrig släkt och vänner i Sverige
och Estland.

Familjerna Erik Kesküll, August Söderström
och Hermine Kesküll. Selma och Alice.

Du var så trött, så svag och matt av sjukdom
lång och svår.

Men nu Du funnit vilans natt, så gott Du
sova får.

VILA I FRID!

Vår innerligt älskade lilla solstråle

Leif Klitter

född 12 april 1952

död 20 nov. 1962

MOR FAR

Syster

Mormor Morfar

En tröst i sorgen Gud oss ger,
att den vi älskar ej lider mer.

Sov gott, vår käre son!

Min älskade Make
vår käre Far och Farfar

Johan Massalin

* 24/4 1891

† 13/12 1962

Djupt sörjd och saknad av oss

AGNETA

Barn, Barnbarn, Syskon

övrig släkt och vänner.

Hand i hand från ungdomsåren
Vi troget vandrat livet ut,
Vi delat kärlek, hopp och frid,
Vi delat sjukdom, sorg och strid.
Snart får vi dela samma grav,
Den enda tröst jag nu har kvar.

Min älskade maka,
vår kära Mor och Mormor

Lena Koinberg

* 25 aug. 1883 i Rickul

† 14 dec. 1962 i Stockholm

Djupt sörjd och saknad av oss samt övrig
släkt och vänner.

KRISTJAN

Maria

Majlis och Bengt

Barnbarnen

Begråt mig ej, nu är jag lycklig vorden,
min plåga slutad och min ande fri.
Jag lämnat er, jag älskat mest på jorden,
för att hos Gud än mera lycklig bli.

Sov i ro lilla mamma!

Min älskade Maka
vår kära Mor och Farmor

Dorotea Melin

född den 15 mars 1904

död den 24 jan. 1963

Djupt sörjd och i tacksamt minne bevarad
av make, barn och barnbarn.

JAKOB

Barnen

Joh. 11:25

Anna Randt

* 11/9 1872

† 10/11 1962

Vår älskade faster och svägerska har lämnat oss i djup saknad men i ljusst minne bevarad.

**Liidja Oskar Marta Paul Selma Melita
Ellen Marie o. Alma**
samt övrig släkt och vänner.

Saliga de som ifrån världens öden
somna i Jesu Kristi tro i döden!
Herren skall föra deras själ ur nöden
hem till sin glädje.

Min älskade Make
vår käre Far och Svärfar

Johannes Saare

född 15 mars 1896 på Nuckö
död 4 jan. 1963 i Vadstena

Djupt sörjd och saknad av oss

MARIE

Ivar och Signe

Mild och god Du alltid varit,
utan klagan smärtan bar,
Ingen vet vad Du har lidit,
nu Du vilan funnit har.
Svår är sorgen, tung att bära,
tomt det är i hemmets vrå.
Men vad allt Du gav oss, käre,
finns i minnet kvar ändå.

Vila i frid!

Min älskade Make
vår käre Far

Valdemar Thomsson

f. 26 februari 1906 i Rickul

har i dag hastigt lämnat oss, innerligt sörjd
och saknad av maka, barn och syskon samt
övrig släkt och vänner.

Eskilstuna den 27 aug. 1962

ROSALIE

Dagmar och Stig
Arne Vivi

Ljuvt är att vila, när krafterna domna,
somna från jordens oändliga strid
och i den eviga vilan få somna.
Vila, o vila i frid!

Min älskade Maka
vår kära Mor, Mormor och Farmor

Maria Westerström

född Rönnblom

född den 16 oktober 1895 på Ormsö
död den 13 februari 1963 i Stockholm

har hastigt lämnat oss i stor sorg och
saknad för att vara hos Gud.

ANDERS

Katarina och Erik

Johan och Solweig
Maria och Anders

Agneta och Erling

Pia, Thomas och Birgitta

Så vila i frid, ty dagen är slut.
Ditt redbara hjärta har somnat.
Din livsgärning lever, den sinar ej ut,
Fast armen i döden har domnat.
Vi tacka för allt vad i livet Du skänkt,
För kärlek och omsorg, vad vackert Du tänkt.
Må klockorna ringa till vila.

Joh. 5:24.

Min älskade Make
vår käre Far och Farfar

Anders Åkerman

* 24 april 1887

har i dag lugnt och stilla lämnat oss
i djupaste sorg.

Norsborg, Tungelsta den 3 jan. 1963

MARIA

Johan och Erna

Anders och Ella
Börje

Hans och Maj
Rose-Mari

Lars

Olle och Gunnel
Gunilla

Övrig släkt och vänner

Det brister en sträng här nere
När någon går hem till Gud.

Bemärkelsedagar

85 år

Lars Hamberg, född den 4 april 1878, Ormsö
Maria Åkerblad, född Brunberg den 4 april 1878, Rickul
Maria Borrman, född den 30 april 1878, Rickul
Kersti Borrman, född Heyman den 13 juni 1878, Rickul

80 år

Andreas Strandberg, född den 4 april 1883, Reval
Katarina Norrman, född Berggren den 7 april 1883, Ormsö
Maria Söderblom, född den 11 april 1883, Nuckö
Johan Nyholm, född den 22 april 1883, Ormsö
Lisa Viberg, född den 14 maj 1883, Rickul
Gertrud Lilja, född Alström den 8 juni 1883, Ormsö
Gertrud Alström, född Hörnsten den 10 juni 1883, Ormsö
Lisa Rosalie Preide, född Molloka den 10 juni 1883, Reval
Voldemar Suurvee, född den 10 juni 1883, Reval
Kristjan Brunberg, född den 26 juni 1883, Rickul
Herta Amalie Jalajas, född Holtz den 27 juni 1883, Reval

75 år

Ellinor Josephson, född Pilling den 7 april 1888, Reval
Maria Lundström, född Friberg den 7 april 1888, Ormsö
Maria Österlin, född Byman den 12 april 1888, Ormsö
Johan Heinrich Ross, född den 19 april 1888, Reval
Johan Bäckman, född den 10 maj 1888, Ormsö
Lars Sjöström, född den 18 maj 1888, Ormsö/Nuckö
Vilhelmine Lemberg, född Hendriksson den 20 maj 1888,
Nuckö
Johannes Lindqvist, född den 23 maj 1888, Rågöarna
Julia Schönberg, född Stromback den 8 juni 1888, Nuckö
Katarina Arvik, född Grundström den 18 juni 1888, Ormsö

70 år

Johannes Sandvik, född den 3 april 1893, Vippal
Johan Lindström, född den 5 april 1893, Ormsö/Nuckö
Anders Hammerman, född den 7 april 1893, Ormsö
Maria Joon, född Mattsson den 10 april 1893, Reval
Anna Matilde Ambrosen, född Kühn den 13 april 1893,
Nargö
Tomas Sjöström, född den 14 april 1893, Ormsö
Anton Viberg, född den 15 april 1893, Rickul
Alexander Lindqvist, född den 23 april 1893, Rågöarna
Johannes Nyman, född den 29 april 1893, Reval
Ida Kehlman, född Kivramees den 30 april 1893, Hapsal
Maria Bäckman, född Holm den 2 maj 1893, Ormsö
Ingeborg Mühlwerk, född Nysten den 6 maj 1893, Reval
Johanna Lindqvist, född den 15 maj 1893, Rågöarna
Lovisa Heyman, född Björkkvist den 21 maj 1893, Rickul
Anton Laving, född den 24 maj 1893, Nuckö
Anders Söderkvist, född den 30 maj 1893, Ormsö
Maria Hammerman, född Åkerros den 12 maj 1893, Ormsö
Johan Appelblom, född den 1 juni 1893, Ormsö
Olga Johanna Strandberg, född Pent den 1 juni 1893, Runö

Hans Svärd, född den 2 juni 1893, Ormsö
Tina Hallberg, född den 2 juni 1893, Rickul
Lovisa Strandsten, född Luks den 20 juni 1893, Rickul
Anders Vesterström, född den 21 juni 1893, Ormsö
Elvine Tammerman, f. Kranberg den 26 juni 1893, Korkis

60 år

Paul Vesterman, född den 5 febr. 1903, Rickul
Johannes Lauri, född den 1 april 1903, Vippal
Abraham Hollman, född den 12 april 1903, Runö
Maria Grönman, född Holm den 13 april 1903, Ormsö
Priidu Parbo, född den 14 april 1903, Nuckö
Katarina Nee, född Nee den 22 april 1903, Ormsö
Erik Stavas, född den 28 april 1903, Odensholm
Eduard Seman, född den 1 maj 1903, Nuckö
Voldemar Sirel, född den 1 maj 1903, Nargö
Nikolai Malm, född den 2 maj 1903, Reval
Anette Anker, född Spoonholts den 7 maj 1903, Nuckö
Jakob Melin, född den 8 maj 1903, Runö
Nicolaus Soonike, född den 15 maj 1903, Reval
Anders Enkel, född den 18 maj 1903, Ormsö
Marta Laving, född Ribon den 18 maj 1903, Nuckö
Karin Eleonora Blees, f. Häverty den 20 maj 1903, Rickul
Erna Priskus, född Luther, den 26 maj 1903, Harku
Elisabeth Amberg, född Romanov den 31 maj 1903, Hapsal
Mathilda Vesterblom, född den 6 juni 1903, Nuckö
Johannes Palundi, född den 19 juni 1903, Rickul
Eduard Söderholm, född den 28 juni 1903, Nuckö
Rosette Rosenberg, född Blomkvist den 30 juni 1903,
Rågöarna

50 år

Agnes Esmeralda Paljasmaa, född Toim den 3 april 1913,
Neve
Alexander Stenberg, född den 4 april 1913, Rickul
Osvald Berkman, född den 14 april 1913, Nuckö
Armilda Florida Freiman, född Peedu den 19 april 1913,
Nuckö
Paul Tarvas, född den 20 april 1913, Reval
Johan Uussaar, född den 27 april 1913, Rickul
Oskar Seman, född den 28 april 1913, Nuckö
Hans Notman, född den 2 maj 1913, Ormsö
Elisabet Nurme, född Ahlberg den 6 maj 1913, Nuckö
Hilda Rosette Luther, född Lilleoks den 6 maj 1913, Nargö
Alide Lundgren, född Seman den 16 maj 1913, Nuckö
Johannes Richard Ambros, född den 20 maj 1913, Nuckö
Arnold Lemberg, född den 26 maj 1913, Nuckö
Alfred Thomsson, född den 28 maj 1913, Nuckö
Erika Miralda Rosen, född den 31 maj 1913, Nargö
Egon Valentin Vellesoo, född den 2 juni 1913, Reval
Meta Miralda Int, född Laning den 8 juni 1913, Nuckö
Lydia Gärdström, född Lindström den 9 juni 1913, Ormsö
Arnold Holmberg, född den 12 juni 1913, Emmaste, Dagö
Elfride Johanna Backman, född den 21 juni 1913, Hapsal
Leida Ruberg, född Petlem, den 22 juni 1913, Reval